

Resum del tema IV. 1

EL REGNAT DELS REIS CATÒLICS

L'ascens al tron d'Isabel i Ferran

Al llarg del segle XV és desenvoluparen intenses **lluites civils** produïdes pels desitjos dels monarques de concentrar la seva autoritat i per les pretensions contràries de les classes privilegiades (noblesa, patriciat urbà) per tal de mantenir el poder en mans de la tradicional comunitat del regne. Igualment, les monarquies aprofitaren l'existència d'intenses lluites socials per assegurar el seu poder. Aquest conflicte es soluciona amb la consolidació de l'autoritat central del monarca i la formació d'entitats polítiques ben definides per fronteres: els “estats-nació”.

A **Castella** els conflictes polítics van ser continus. La successió d'Enric IV (1454-1474) va plantejar la lluita entre la seva filla Joana la “Beltraneja” i la germanastra del rei, **Isabel de Castella**, casada en secret i contra la voluntat del rei amb Ferran, hereu de la corona d'Aragó. A la mort del rei Enric IV (1474), Isabel es fa proclamar regna de Castella i va conferir a Ferran participació en el govern però no el dret successori. L'enfrontament militar va esclatar, Joana va rebre el suport de Portugal i de gran part de la noblesa al temps que Isabel trobava partidaris entre certes famílies nobles castellanes i la corona d'Aragó. Finalment el resultat de la guerra va ser favorable a Isabel que va poder derrotar les forces de Joana la Beltraneja a la batalla de Toro (1476). Pel tractat d'Alcàçoves (1479) Portugal reconeix definitivament els drets d'Isabel, al temps que Joana, abandonada, ingressarà en un convent a Portugal.

Respecte a la **corona d'Aragó**, particularment al principat de Catalunya, es van produir intenses lluites socials que enfrontaren als pagesos contra els nobles (pagesos de remença) i als menestrals contra les oligarquies ciutadanes defensores dels seus privilegis (la biga i la busca). Dins aquesta situació s'inicià un conflicte successori entre Joan II i el seu fill Carles de Viana. El rei va cercar el suport dels pagesos de remença i dels menestrals, al temps que la Generalitat acceptà Carles com hereu en contra dels interessos de **Ferran** (fill d'un segon matrimoni de Joan). La mort de Carles no va impedir la guerra civil perquè l'oligarquia catalana va crear un Consell del Principat. Finalment Joan II va posar setge a Barcelona forçant la seva rendició. A la mort de Joan II en 1479, Ferran ocupà la corona d'Aragó en una delicada situació econòmica i social.

L'organització política de la monarquia hispana

El matrimoni, el 1469, dels hereus del regne de Castella i de la corona d'Aragó significà una unió personal dels dos monarques o unió dinàstica de les corones, és a dir, els regnes compartien els mateixos monarques però en cap cas significava la integració territorial, jurídica, institucional, administrativa o econòmica de Castella i Aragó. D'aquesta manera cada territori comptava amb les seves lleis i institucions particulars, la seva llengua, el seu sistema d'impostos, d'encunyació de moneda i de duanes pròpies. Així i tot es va acabar per imposar la superioritat demogràfica i econòmica castellana, i una castellanització de la casa reial una vegada que Ferran es va assentar a terres castellanes. Igualment es produïren algunes modificacions en el funcionament institucional de la Corona d'Aragó: s'instaurà la figura del virrei i es creà el Consell suprem d'Aragó.

La nova monarquia va imposar la seva autoritat a la noblesa que havia protagonitzat tantes revoltes. A canvi, la monarquia va garantir la base de la riquesa aristocràtica i els seus drets jurisdiccionals associats a la terra, igualment va mantenir la seva influència social. Així **Les Corts castellanes** -integrades per la noblesa, el clergat i els representants de les ciutats- no van poder exercir mai de contrapès a l'autoritat dels monarques. Poques vegades varen ser convocades i es varen limitar a votar els impostos i a reconèixer els seus monarques. Les seves funcions varen ser, de fet, substituïdes pels diferents **consells** que ateniaven funcions legislatives i judicials: el d'Estat, el de Castella o Reial, el d'Aragó, el d'Índies, el de la Inquisició, etc. El **Consell Reial** es va convertir en el principal òrgan consultiu de govern. Els monarques s'ajudaven dels secretaris i es feien representar a tots els seus territoris pels virreis. La nova monarquia va organitzar un exèrcit permanent que va servir d'instrument en política exterior (els *terços* del “Gran Capitán” a Itàlia).

A **Castella**, per atendre l'administració de justícia, es van ampliar i reforçar les chancillerías o audiències. Igualment l'autoritat reial es va afirmar amb la creació de la Santa Hermandad que en combatre el bandolerisme va restablir l'ordre als camps. Varen ser nomenats corregidors permanents que, com a delegats del monarca, exercien el control de les ciutats. Per reprimir l'heretgia i salvaguardar l'ortodòxia cristiana s'establí la Inquisició o tribunal del Sant Ofici (1478) que, entre d'altres funcions, vigilava als jueus conversos. Aquest tribunal eclesiàstic era l'única institució de justícia amb autoritat en tots els regnes i, per tant, va servir sovint més com a instrument polític que religiós.

La unió personal

Institucions
Castella .

A la corona catalano-aragonesa van continuar existint les diferents Corts, una per cada regne excepte feta de Mallorca on existia el Gran i General Consell, que eren convocades pel rei. El particular funcionament de les Corts catalanes va servir per defensar el seus interessos contra l'autoritat del monarca (primer es presentaven les demandes de les Corts, després s'aprovaven els subsidis sol·licitats pel monarca). La Generalitat, representació permanent i reduïda de les Corts, va servir per defensar les reivindicacions i institucions pròpies de Catalunya. Al regne d'Aragó la defensa dels seus furs quedava assegurada en la figura del Justícia d'Aragó. Ferran II va introduir dues institucions noves: el càrrec de virrei i el Consell Suprem d'Aragó. El virrei era el representant del monarca i el màxim responsable de l'administració reial, presidia l'audiència i proposava càrrecs administratius i de govern. El Consell Suprem d'Aragó tenia funcions consultives i d'assessorament.

La unificació territorial i religiosa

Un cop consolidada la unió política entre el regne de Castella i la corona d'Aragó la nova monarquia hispànica va intentar la conquesta de la resta de territoris peninsulars.

Respecte a **Granada**, els Reis Catòlics van aprofitar les disputes internes al regne nassari per iniciar una difícil guerra que finalitzà el 1492 amb el setge i la caiguda de Granada. A les capitulacions de Granada quedà incorporada a Castella i els musulmans s'asseguraven la llibertat de culte, l'ús de la llengua pròpia i el respecte dels seus usos i costums.

Igualment Castella, amb la col·laboració de comerciants sevillans i genovesos, va realitzar la progressiva ocupació de **les Canàries**. Aquí es va enfrontar amb els interessos expansionistes portuguesos per l'Atlàntic. El tractat d'Alcàçovas va posar fi a la disputa reservant la costa africana per Portugal i les Canàries per Castella.

Per la seva banda, Ferran aconseguí per la corona d'Aragó (1493) la recuperació de **Cerdanya i el Rosselló** cedits a França en temps de Joan II d'Aragó. Aprofitant enfrontaments interns al **regne de Navarra** entre partidaris de Castella i de França, Ferran (regent en aquells moments) ocupà militarment Pamplona i la va incorporar al regne de Castella l'any 1512. Navarra va conservar el seu propi ordenament jurídic i institucional.

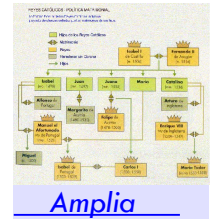
La unió amb Portugal es va intentar per la via de la política matrimonial. Els reis van casar a la seva filla gran, Isabel, amb Manuel l'Afortunat. El fill d'aquests va tenir una mort prematura i no va regnar. Però un nou enllaç de Manuel amb una altra filla dels reis catòlics va fer recaure el dret hereditari de la corona portuguesa en mans del Carles, fill de Joana i Felip de Borgonya. La unió amb Portugal no es va produir fins el regnat de Felip II (1580-1640).

Als territoris de la Monarquia hispànica conviuen tres grups religiosos: cristians, jueus i musulmans. Els Reis Catòlics van optar per la unificació religiosa, és a dir, la imposició del catolicisme com única religió de l'Estat. Per aconseguir-la es van emprendre actuacions molt dures contra els creients de les dues religions minoritàries. Es creà, per concessió papal, el Tribunal de la Santa Inquisició (1478) amb la finalitat de vigilar la correcta pràctica del catolicisme per part dels jueus conversos. Finalment al 1492 es decretà la conversió obligatòria de tots els jueus o la seva expulsió. El musulmans (mudèjars), comunitat molt significativa a Granada, al llevant i a la vall de l'Ebre, contínuament pressionats, varen protagonitzar una insurrecció a Granada. Derrotats, i durament reprimits són forçats a la conversió el 1502, rebent el nom de moriscos.

La política exterior

Una vegada assegurada la unitat territorial peninsular, els Reis catòlics varen realitzar una intensa **política matrimonial** en un intent de controlar França, que es perfilava com el principal rival espanyol. La política exterior hispana passava per formalitzar aliances amb Portugal, amb els Habsburg (Àustria i Flandes) i amb Anglaterra. El primogènit dels monarques, Joan, es va casar amb Margalida d'Àustria; Joana amb Felip de Borgonya, (Felip el bell, fill de l'emperador alemany); Maria amb Manuel de Portugal i Caterina amb Enric d'Anglaterra (futur Enric VIII).

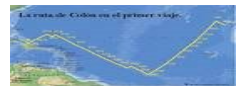

[Amplia](#)

L'enfrontament amb França es va materialitzar en les guerres d'Itàlia. La intenció francesa de fer-se amb Nàpols xocava amb la tradicional presència aragonesa a la Mediterrània. Ferran va poder conquerir el regne de Nàpols i Sicília gràcies als èxits de les campanyes del Gran Capità, però els francesos es varen fer momentàniament amb el Milanesat. Altre línia de l'expansionisme castellà es va inaugurar al nord d'Àfrica amb l'ocupació de Melilla el 1497 i les campanyes contra Bugia, Trípoli, Alger i Orà.

El descobriment d'Amèrica

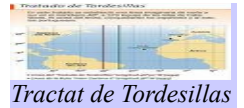
El descobriment d'Amèrica per Cristòfor Colom, i la posterior conquesta i colonització del seu territori, constitueix un dels fets més importants de la història. La recerca d'una ruta atlàntica cap a l'orient és l'origen que serveix d'inici a l'aventura descobridora. Castellans i portuguesos disputaven l'apertura d'aquesta ruta i, si els primers s'asseguraren la conquesta de les illes Canàries, els portuguesos controlaren la costa guineana i, el 1487, van aconseguir doblar el Cap de Bona Esperança obrint una via directa al comerç amb les Índies Orientals.

1r viatge de Colom

3r viatge de Colom

Tractat de Tordesillas

La proposta de Cristòfor Colom d'obrir una ruta alternativa a través de l'Atlàntic cap a l'orient havia estat repetidament rebutjada per portuguesos i castellans fins que la regna Isabel acceptà aportar una petita flota i anomenà Almirall a Colom. Els tres vaixells i els noranta homes participants varen partir del port de *Palos* el 3 d'agost de 1492 arribant a les Índies (pensaven trobar les costes orientals d'Àsia) el 12 d'octubre del mateix any. Després de desembarcar en la illa de San Salvador, Colom navega per les Antilles i regresa a Castella. Un segon viatge es prepara de manera més ambiciosa, parteixen denou vaixells i uns dos mil homes. Aquest viatge significà l'inici de l'ocupació del Nou Món que s'anirà completant ràpidament al llarg de la primera meitat del segle XVI. 📖

Les diferències amb Portugal es solucionaren amb la mediació papal (1493) i amb el Tractat de Tordesillas (1494). Un meridià separaria les dues zones d'expansió: l'oest del meridià corresponia a Portugal (costa africana i Brasil) i l'est a Castella (resta del continent americà i illes).

Fonaments econòmics al regnat dels Reis Catòlics

Els reis catòlics prengueren mesures per tal de sanejar el sistema monetari en garantir la llei i el pes. Igualment varen afavorir el comerç en garantir la seguretat del transport i reglamentar les fires i mercats. Però la manca d'unitat entre els diferents regnes que formaven la Monarquia hispànica trobava el seu reflex en els diferents sistemes econòmics que es donaven a Castella i a la corona d'Aragó; així pervivia un sistema aranzelari que dificultava el comerç entre Castella i Aragó.

La corona d'Aragó sortia d'una catastròfica situació econòmica com a conseqüència de la profunda crisi del segle XV. Ferran va impulsar mesures de tipus proteccionista (prohibicions i aranzels) per tal de protegir el comerç, la navegació i les manufactures catalanes. Però l'economia catalana no va poder tenir una fàcil recuperació en trobar-se marginada de la creixent activitat comercial atlàntica que va desplaçar en gran part al comerç mediterrani.

Castella va resistir millor que la Corona d'Aragó la crisi del segle XIV. L'economia castellana descansava principalment en les exportacions de la llana. La producció de la llana va ser la primera font de riquesa impulsada pels baixos costos de producció i pels amplis espais castellans. Els Reis Catòlics varen protegir la *Mesta* 🐑 regulant el monopoli del comerç de la llana per tal d'obtenir importants ingressos per la Corona. Però aquest predomini de la ramaderia comportava una marginació de l'agricultura. La pèrdua d'espais conreables a favor de pastures va comportar la necessitat d'importar cereal. L'artesania no va tenir una gran desenvolupament en dedicar-se gran part de la producció llanera a l'exportació.